

Zapomenutý Karel Chocenský

Tilman Berger, univerzita v Tubinkách

5. března 2002

1 Úvod: Jak jsem se dostal ke Karlu Chocenskému

2 Nejdůležitější životní data

22. září 1727	narozen v Abosfalvi v Sedmíhradsku jako syn vojáka z povolání Jana Chocenského (1671–1737) a jeho ženy Johanny Terézy roz. Vodičkové (1697–1731)
1739–42	na gymnaziích v Jihlavě a Litomyšli
1743–46	studia v Praze (pravděpodobně na Klementínu)
1746–47	studia aritmetiky, geometrie atd. v Kroměříži
2. února 1748	svatba s Konstancí Krehanovou (1731–99), s níž měl třináct dětí
od roku 1751	zastával různé funkce jako městský úředník (na začátku “ouřední služebník”, od roku 1754 “komisář nad arestanty” atd.)
28. srpna 1753	stal se členem městské rady
7. července 1763	stal se primátorem královského, krajského a věnného města Chrudimě
14. července 1789	po zavedení nového magistrátu konec činnosti jako primátor Chrudimě
od 2. září 1791	roční penze ve výši 100 zl.
22. června 1804	napsal závět'
30. dubna 1808	zemřel v Chrudimi v domu č. 64, pochován na hřbitově u Sv. Michala

3 Jaké texty zanechal Karel Chocenský

- rukopis *Proroctví starého Havlasa*, 14 stránek, “ode mne přepsáno a postaveno Karla Chocenského léta Páně 1741 die 16 decembris”;
- rukopis *Sybily*, 121 stránek, s ilustracemi J. Ceregettiho, datován na 21. září 1744;
- rukopis *Libellus Memorabilium neb popsání rodu Chocenského*, 34 stránek, datován na rok 1766, popisuje události do 28. července 1767;

- rukopis *Libellus Memorabilium aut popsání pamětní rodu neb přátelstva Chocenského*, 76 stránek, není datován, popisuje události do 15. února 1772, poslední přípisy až do roku 1799;
- výpisy z městských knih a historických děl;
- četné zápisy do městských knih, pamětní knihy města Chrudimě apod. do roku 1788;
- četné zápisy do Veleslavínova Historického kalendáře, poslední zápis o korunaci Napoleona 2. prosince 1804;
- velké množství cedulek, dopisů a různých úryvků, zčásti i v němčině, z nichž poslední zápis pochází z 7. května 1807.

4 Karel Chocenský jako voják a politik

4.1 Voják Karel Chocenský

- už 16-letý se zúčastnil války proti Prusům;
- v roce 1748 se dostal do kontaktu s ruskými vojsky a vedl je jako „Führungs-Commissari“;
- později byl zodpovědný za odvedení a často provázel odvedence („rekruty“) do jejich oddílů.

4.2 Politik Karel Chocenský

- v roce 1761 se zúčastnil odhalení zpronevěry peněz, určených pro relikvie sv. Viktorina;
- stal se primátorem ve věku 36 let, byl tehdy nejmladším členem meštské rady!
- pomáhal při organizaci Salvátorského kultu;
- byl asi vedoucí silou při založení prvního Chrudimského gymnázia;
- návštěva Josefa II. v Chrudimi.

5 Karel Chocenský a církev

- od mládí velmi činný v různých bratrstvech (byl členem celkem 14 z nich);
- pravidelně se zúčastňoval poutí, např. v každém roku šel „na Chlumek“;
- organizoval distribuci knih o Salvátoru;
- podporoval vstup nejstaršího syna a dcery do řádů;
- zmírněný a snášenlivý katolík (sr. zmínku o Betlémské kapli a kritický postoj vůči zásahu Koniáše do Chrudimského graduálu).

6 Karel Chocenský a kultura

- vlastnil velkou knihovnu, o jejíž obsahu máme jen pár informací;
- člen literátského bratrstva;
- blízký přítel Václava Baltazára Petržilky (1681–1750) a Josefa Melharda (1710–55);
- zvláštní a zatím nevyjasněný poměr k Josefu Ceregettimu (1722–99).

7 Jazyk Karla Chocenského

- na škole a univerzitě se naučil latinsky, ovládal kromě toho němčinu a francouzštinu;
- užíval spisovnou češtinu své doby, i když v svébytném pravopisu;
- málo nářečních prvků, hlavně v místních a osobních jménech (*Píšťovy, Slatinany, s Krouzouskýma manželi – svarba, zdrava, u Sv. Jilí*, následouně);
- počet cizích slov nepřesahal to, co bylo tehdy zvykem (*rathauz, špinhauz, maršítrovat, sesle*), citáty jsou však časté (*ex matrica Chrudimský*);
- občas psal ve velmi složitém, kancelářském slohu.

8 Soukromý člověk Karel Chocenský

- měl třináct dětí, z nichž šest zemřelo v mladém věku; ostatní byli:
 - Jan Romedi (1749-?), jako mnich Adalbertus, františkán a kněz;
 - Konstancie (1751-?), jako jeptiška Skolastika, premonstrátka;
 - Johanna (1760-90), vdaná s Franzem Wimmrem z Vídně;
 - František (1762-99);
 - Anna (1764-1841), vdaná s Josefem Horreusem z Chrudimě;
 - Karel (1766-90);
 - Adalbert (1770-92).
- v životopisu:
 - údaje o burném mládí;
 - přesná data o všech příbuzných;
 - velmi osobní vyprávění o nemocech a o smrti blízkých.
- závěť.

9 Proč byl Karel Chocenský zapomenut?

- měl jen málo potomků, z nichž žádní v Chrudimi;
- rodiny jeho dcer byly pravděpodobně zgermanizovány;
- jeho zápisy byly čteny a užívány pro kroniky atd., ale nezdály se zajímavé jako takové, asi pro svůj předobrozenecký postoj a jazyk;
- pro historiky 19. a ranného 20. století Karel Chocenský byl spíše osobou z neblahých dob úpadku, na kterou se mělo zapomenout, než zajímavým jevem přechodné epochy.

10 Úryvky z originálních textů

10.1 Léta 1724 a 1743

¹ Dne 28. octobris (1742) jel sem qua insurgent dragounský proti Francouzovi, s druhýma chrudimskýma měštěniný a synky (ekvipírovaný na koni, na mý outraty od města Chrudimě ale denně po 24 kr. placený, a extra pferd porty) do města Nymburka (do 12. [novem]bris a[nno] c[urrente]). Komendant obrst vachtmistr jemnostpán z Bukowsky, a rytmajstr byl pan z Blaha.

Dne 20. februarii (1743) jel sem z Chrudimě do Prahy² na studia gramatiky kontinuírování, professor p[an] magister Joannes Lagler S[ocietatis] Jesu in universitate, correpetitor d[ominus] Carolus Hron condiscipulus, na zdravě u p[ana] Jakuba Chocenskýho bratrance vedle Betléma na Starým Městě³.

Dne 24. februarii zapsaný do bratrstva Nejsvětější Trojice v Praze u velebných páterů trinitářů.

Dne 6. martii zapsaný ad sodalítem Marianam u velebných p[anů] páterů jeuitů v Starém Městě Praským, jako taky matrikulírováný; nato ve vagacích v Chrudimi u pana strejce Františka Cyrani od d[ne] 21. [septem]bris, až do 29. [octo]bris, za 5 neděl dáno $\frac{6}{15}$ krejcarů.

Dne 29. octobris jel sem do Prahy na studia ad syntaxim, professor rever[endissimus] magister Joannes Lagler So[cietatis] Jesu in universitate, correpetitor d[ominus] Carolus Hron condiscipulus, na zdravě u p[ana] Jakuba Chocenskýho bratrance vedle Betléma.

10.2 Návštěva Josefa II. v Chrudimi

Dne 8. septembris (1770) ráno ve 8 hodin přijedouce z nenadálosti Jeho M[i]l[os]t[iv]í císař pan Josephus II., z kterým seděl po pravé straně jeho švager princ Albert Saxký, v druhém kočáře Feldmarschal a spolu nejvyšší Kriegspraesident hrabě Lasci a kníže

¹ Do gast ů chodil Chlumeckým, pak panna rozená Chlumecká provdala se za Wolrith, uroze[eného] p[ana] off[icíra], která juž taky † v Nymburce.

² 23. feb[ruarii] přijel

³ Od 23. febru[arii] až do 19. [septem]bris $\frac{1}{2}$ léta a dáno 30 fl

Ditrichstein, nejvyšší hofmistr, do Chrudimě, kde před velkým kostelem vstali stát a tu jak magistrát, tak jem[nost]pán děkan Joachim Audrcký v kratkosti beneventací složili a do kostela uvedli. Tam od p[ana] děkana u svatého Obrazu mše svatá čtena byla z muzikou, klečíce na klekadle proti záračnému obrazu císař pán s princem Albertem a horlivě se modlil. Dřív ale než do kostela ráčil jíti, já Karel Chocenský, primátor chrudimský, podajíce svoje memoriál proti Lehnerovému domu strany mého syna Františka, by do vídenský Pflanzschule přijatý byl, kde mně odpověděl *steh er auf* // nato jdouce blíž ke kostelu ještě některý věc za řečí já, pan radní Ber[nard] Horeus, pan krajský revident Pokorný, pana krajskýho instruktor a p[an] komisář nad tabákem Baveri mluvili po mši, ale z kostela sednouce zase do kočárův jak přijeli, do Čáslavě jeli. Při odjezdu vykřiknouce já: *Vivat Imperator Secundus Josephus*, a toho dne ještě večír o 10 hodinách do Prahy přijeli, kde zlá cesta byla. Který jel z Moravy od Holomouce od Nového Města, kde tam vojanský kampament byl (a s králem prejským se sjeli), přes Litomyšli, Vysoké Mejto.

10.3 Zápis v Pamětní knize

Ten malíř, který toho Kalmuka malovaného vypodobnil, nemusel tehdaž nikdy takového viděti. Poněvadž jej s těma ušima a dlouhým vohnutým krkem více k potvoře nežli ke člověku podobného učinil. Nicméně když Rusové z Moskvanský země léta 1748 dne 25. julii v Landskroně do Čech přimarširovali, byvše já Karel Chocenský tehdaž taky při tom ruským vojsku komisářem, takové jsem očitě viděl, byli ti Kalmuci neb kozáci na koních jízdecí lid, kromě že jsou malý postavy snědý, očí malých, sotva že s nima hledějí, a tlesko (?) nosí krátký.

10.4 Ze závětě

Z téhož ze 1853 fl. kapitálu pro mou potřebu a vyživení cokoliv utratiti, a teprva co by po smrti mé na kapitále pozůstalo, téhož za dědice, vzlášt, když žádná hotovost nejní a nebude a domovní nábytek prodán jest, ustanovuju mou milou dceru Školastiku bejvalou jeptišku z Doksan, též mou milou dceru Annu provdanou Horeusovou, a ze zemřelý dcery mé Johanny provdaný Franz Wimmrový pozůstalého vnuka Vincencia Wimmra, a následouně mou budoucně malou být mohoucí pozůstalost odkazuji. Méj dceři Školastice, a Aně provdané Horeusový odkazuju dva díly z té mé na kapitále toliko budoucně se vynáchazející pozůstalosti, z které první budou na mše svatý 25 fl. veleb[nému] Pater Adalbertovi Chocenskému, řádu Františkánského, a 25 fl. veleb[nému] p[anu] Gerlákovi, řádu premoštratenského, by za mou a mé zemřelé manželky Konstancie duši mše svaté čtené byly, vydati, též hrobový kámen jak jim nejlepší povědomo jest, na hrob můj položit nechati. Pohřeb a vše jiné právní outraty zapraviti. Třetí díl zde mé toliko na kapitále budoucně se vynáchazející pozůstalosti odkazuju dceři mé Školastice, Aně Horeusový a ze zemřelý dcery mé Johany provdané Wimmrové pozůstalému vnuku Vincenci Wimmrovi, by se stejným dílem rozdělily, odkazuji též Vincenci Wimmrovi stříbrný kord, zavazuje též mé milé děti a dědice na duši mou a mé manželky modlitbou Páně pamatovati a se nezapomínati. Vzácny magistrát žádaje, by tato poslední má vůle ku právu přijatá, veřejně prohlášená, a napotom

v knihy městské vtělena byla. Čehož důkaz a opravdivá podstata jest můj a níž psaných k bezeškodnému podpisu dožadáných dvou svědkův vlastnoruční podpis.

Vybraná literatura

Berger, T.: Užívání češtiny jako úředního jazyka v druhé polovině 18. století, na příkladě města Chrudimě, *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18.století* (vyd. V. Petrbock, A. Stich, R. Lunga). Rychnov nad Kněžnou 2000, 43-78.

Dějiny české literatury. I. Starší česká literatura. Vyd. J. Hrabák. Praha 1959.

Charvát, J.: *Stará Chrudim. Vlastivědné vyprávění o minulosti českého města.* Chrudim 1991.

Chytil, K.: *Český graduál literátů Chrudimských z doby kol r. 1570.* Chrudim 1898.

Kulturní Chrudim minulosti a současnosti. Sborník studií, vzpomínek a dokumentů 1982-1998. Vyd. J. Doubravová. Praha 1999.